

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Ing. Mgr. Karel Hlaváček

leden 2014
Studie č. 5.341

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah:

1. Statistické informace o Romech v ČR a jejich dostupnost.....	2
1.1 Zdroje a přesnost statistických informací o Romech.....	2
1.2 Statistické informace o Romech.....	3
2. Vývoj osídlení na území dnešního ČR.....	4
2.1 Romové v českých zemích.....	4
2.2 Romové za první republiky.....	4
2.3 Romové za 2. světové války.....	5
2.4 Romové po 2. světové válce.....	5
2.5 Romové po roce 1989.....	5
3. Dělení romských skupin.....	5
4. Kritika situace Romů v ČR.....	6

1. Statistické informace o Romech v ČR a jejich dostupnost

1.1 Zdroje a přesnost statistických informací o Romech

V roce 2011 bylo v ČR provedeno sčítání lidu, při němž svoji národnost jako romskou označilo 13 109 obyvatel,¹ romský jazyk jako svůj rodný jazyk označilo celkem 38 270 občanů (z toho 33 351 uvedlo jako svůj rodný jazyk rovněž češtinu a 4 919 uvedlo výhradně romštinu).² Tyto statistiky jsou nicméně výrazně ovlivněny „subjektivním“ pojetím sčítání lidu (tj. svoji národnost člověk volí bez ohledu na to, zda se narodil a žije v romské komunitě).

Existují ale samozřejmě i „objektivně“ pojatá šetření. Ta provádí Ministerstvo práce a sociálních věcí, které každoročně vydává zprávu o stavu romské menšiny (naposledy za rok 2012).³ Dílčí statistické informace lze rovněž nalézt ve vládních materiálech Koncepce romské integrace 2010-2013⁴ a Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2011-2015.⁵ Zdaleka nejkomplexnější informace lze nalézt v materiálu MPSV z roku 2006 Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.⁶ Situaci monitoruje a její shrnutí přináší např. European Roma Rights Centre (ERRC, poslední analýza aktuální k únoru 2013).⁷ Stručný úvod do romské problematiky představuje publikace Prokešové *Romové, otázky a hledání odpovědí* (2010).⁸ Z vědeckější oblasti existuje např. studie Sociologického ústavu Akademie věd ČR z roku 2006 nebo soubor tematických

¹ Český statistický úřad, Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví, [ZDE](#).

² Český statistický úřad, Obyvatelstvo podle věku, mateřského jazyka a pohlaví, [ZDE](#).

³ Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012, [ZDE](#).

⁴ Koncepce romské integrace 2010-2013, [ZDE](#).

⁵ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015, [ZDE](#).

⁶ MPSV, Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, [ZDE](#).

⁷ ERRC je mezinárodní organizace bojující za práva Romů se statutem konzultanta pro Radu Evropy a Organizaci spojených národů. ERRC. Czech Republic. A Report by ECCR, [ZDE](#).

⁸ Prokešová, Miriam. *Romové, otázky a hledání odpovědí*. Ostrava 2010.

příspěvků *Romové a cikáni* z roku 2008.⁹ Informace o problematice poskytuje také bakalářská práce Ivany Rudnické z Masarykovy univerzity.¹⁰

Přesto je dostupnost etnicky relevantních údajů dosud nedostatečná. ERRC uvádí, že v ČR tato data nejsou sbírána z důvodu nesouladu takové činnosti se zákonem na ochranu osobních údajů, a to přesto, že tento stav odporuje rámci Evropské komise pro národní strategie pro integraci Romů.¹¹ Situace se v roce 2013 zlepšila pouze v oblasti vzdělání, protože ČR začala sbírat údaje o žácích praktických (dříve „speciálních“ či „zvláštních“) škol, aby byla schopna implementovat rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, podle něhož ČR diskriminuje Romy v oblasti vzdělávání. Podle zprávy Ministerstva práce a sociálních věcí by tato situace měla být řešena v připravované Koncepci romské integrace pro léta 2014-2020.¹²

1.2 Statistické informace o Romech

Podle shrnutí **ERRC** odhady početnosti romské komunity v ČR kolísají mezi 150 000 a 300 000 osobami (1,4-2,8 % obyvatel), přičemž 60 000 – 80 000 žije v sociálně vyloučených komunitách. Romská populace je přitom relativně rovnoměrně rozprostřená s většími středisky v Ústeckém, Moravskoslezském a Středočeském kraji. Na formálním pracovním trhu bylo v roce 2010 zaměstnáno pouze zhruba 39 % romské populace ve věku 15-64 let. Zhruba 14 % Romů žije v domech v dezolátním stavu nebo ve slumech. Pouze zhruba 7 % Romů není zdravotně pojištěno. V oblasti vzdělání pokračuje segregace romských dětí do praktických škol s etnicky vydělenými třídami.

Co se sociálně vyloučených lokalit týče, existuje analýza ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2006, která se zabývá touto problematikou.¹³ Tato studie představuje zřejmě zdaleka nejkompexnější kvantitativní pokus o prozkoumání situace Romů u nás. Na více než 100 stranách se analýza pokouší popsat stav 310 sociálně vyloučených romských lokalit celkem ve 167 obcích. Samotná analýza ale přiznává, že cílem nebylo zmapovat situaci celé romské populace, ale že se jedná spíše o výběrové terénní šetření. Součástí studie je i mapa sociálně vyloučených oblastí, která je v interaktivní podobě přístupná na webových stránkách Evropského sociálního fondu v ČR.¹⁴ Vzhledem k interaktivní povaze mapy a k vysokému počtu sociálně vyloučených lokalit (310) je zřejmě nejlepším přístupem webovou stránku projít online (ani interaktivní mapu ale nelze považovat za „seznam“ sociálně vyloučených lokalit, protože otevřeně upozorňuje na svoji neúplnost), my přinášíme alespoň orientační odhady celkového počtu romských obyvatel žijících ve vyloučených komunitách podle jednotlivých krajů. Z tabulky vyplývá, že zdaleka nejproblémovější situace panuje v Ústeckém kraji, který je s odstupem následován krajem Moravskoslezským.

⁹ Leontiyeva, Yana (ed.). Sociologické studie 06/10. Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů. Jakoubek, Marek. Budilová, Lenka (eds.). Romové a cikáni. Leda.cz, 2008.

¹⁰ Problematika romského etnika, Brno 2012, [ZDE](#).

¹¹ Zpráva ERRC, str. 8, [ZDE](#).

¹² Zpráva ministerstva práce a sociálních věcí [ZDE](#).

¹³ MPSV, Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, [ZDE](#).

¹⁴ ESF, Interaktivní mapa, [ZDE](#).

Tabulka 1: Orientační odhady počtu romských obyvatel žijících v sociálně vyloučených oblastech podle krajů. Zdroj: http://www.esfer.cz/mapa/int_CR.html

Kraj	Odhad počtu romských obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách
Jihočeský kraj	1 500- 2000
Jihomoravský kraj	5 000-5 500
Karlovarský kraj	3 500-4 000
Královéhradecký kraj	2000-2500
Liberecký kraj	2000-2500
Moravskoslezský kraj	10 000-10 500
Olomoucký kraj	4 500-5 000
Pardubický kraj	1 000-1 500
Plzeňský kraj	1 500- 2000
Praha	9 000-9 500
Středočeský kraj	3 000-3 500
Ústecký kraj	21 000 – 22 000
Vysočina	1 500- 2 000
Zlínský kraj	500-1 000

2. Vývoj osídlení na území dnešního ČR¹⁵

2.1 Romové v českých zemích

Romové pocházejí z dnešní Indie, odkud migrovali ve dvou vlnách (3.-5. století a 9.-10. století). Do střední Evropy Romové přišli zřejmě ve 13. století (zmiňuje je Dalimilova kronika). V dalších staletích jsou k dispozici zejména doklady o existenci četných nařízení, která Romy sankcionovala, případně přímo vypovídala ze země. První právní doklad o snaze vyhostit Romy představuje rozhodnutí moravského zemského sněmu z roku 1538. V roce 1545 vydal mandát nařizující vyhnání Romů ze země i císař Ferdinand I., na běžnost krutého zacházení s Romy přitom poukazuje např. skutečnost, že Ferdinand I. současně zakazuje topení romských žen. Podle regulí ze 17. století byli romští muži při dopadení oběšeni, ženám bylo uříznuto ucho a byly vyhnány za hranice.

Přístup k Romům změnila Marie Terezie, která se je pokusila násilně usadit a asimilovat (zákaz mluvit cikánsky, nosit tradiční oděv, odnímání dětí na převýchovu). Podle soupisu Romů bylo ale na např. na Moravě pouhých 98 Romů.

2.2 Romové za první republiky

V roce 1925 bylo v Československu podle četnického soupisu okolo 65 000 Romů, z toho převážná většina na Slovensku. V roce 1927 vešel v platnost zákon zaměřený na potírání

¹⁵ Informace v této kapitole vycházejí převážně z publikace Prokešová, Miriam. Romové, otázky a hledání odpovědí. Ostrava 2010. Podrobnější informace lze ale nalézt např. v publikaci Nečas, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes, Olomouc 1999.

kočovného způsobu života skrze administrativní překážky. Současně ale docházelo k integraci Romů v oblasti kultury (divadlo a hudba).

2.3 Romové za 2. světové války

Tvrdá perzekuce čekala Romy v době 2. světové války. Od roku 1940 bylo zakázáno kočování; na základě soupisu z roku 1942 bylo na území Protektorátu Čechy a Morava zjištěno 6500 „Cikánů“ a jedna třetina z nich byla internována v tzv. cikánských táborech (Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu). Od roku 1943 probíhaly transporty českých a moravských Romů do koncentračního tábora Auschwitz II.-Birkenau. Po 2. světové válce a po návratu 583 přeživších Romů z koncentračních táborů se odhadovalo, že v Čechách a na Moravě žije okolo 1000 Romů.

2.4 Romové po 2. světové válce

V následujících letech probíhala migrace slovenských Romů za lepšími životními podmínkami na Moravu a do Čech, zejména do oblastí, z nichž byli odsunuti Němci. V roce 1947 tak bylo z celkových 101 190 Romů na území Československa 17 762 osob v Čechách a na Moravě. V padesátých a šedesátých letech byla zavedena nová asimilační politika spočívající nejprve v zrušení kočovného způsobu života (1958) a následně v likvidaci nevyhovujících romských osad (1965) a ve snaze zajistit dětem školní docházku a mužům zařazení do pracovního poměru. V tomto období bylo ze Slovenska do Čech a na Moravu přesunuto několik tisíc Romů. V roce 1969 se konal ustavující sjezd první romské organizace u nás – Svazu Cikánů-Romů. Organizace se zabývala především podporou kulturního života Romů. O čtyři roky později byla, organizace z důvodu tlaku státních orgánů rozpuštěna, ale dílčí kulturní projekty přetrvávaly i nadále.

2.5 Romové po roce 1989

Již v roce 1989 vznikla první romská politická strana Romská občanská iniciativa, která byla začleněna do Občanského fóra a získala v parlamentu celkem 8 křesel. V pozdějším politickém vývoji ale byla upozaděna a Romové v dalších volbách již politickou reprezentaci nezískali. Současně s Romskou občanskou iniciativou vznikaly také další organizace, ať již s politickým nebo kulturním zaměřením (Demokratický svaz Romů, Romský demokratický kongres, Společenství Romů na Moravě, Matice romská, Sdružení romských autorů a spisovatelů). V současné době vychází několik romských periodik (Amaro Gendalos, Romano Vodí, Romano Hangos, Kereka).

Zhruba od roku 1997 začalo docházet k exodu českých a moravských Romů do Kanady, Anglie, Francie a na Nový Zéland.

3. Dělení romských skupin

Romové tvoří jednotné etnikum, ale dělí se na skupiny, která se vyznačují kulturními i jazykovými odlišnostmi (romské skupiny používají odlišné dialekty).¹⁶ Hranice mezi těmito

¹⁶ Sporné přitom je použití pojmu jako romská „komunita“ nebo „společenství, protože romské etnikum tvoří jednotnou skupinu. Dokonce ani jednotlivé skupiny nejsou s výjimkou olašských Romů vnitřně soudržné tak, aby bylo možné je označit za „komunitu“.

skupinami je dána jejich odlišným geografickým původem. Existují ale i jiná možná dělení: např. před násilným usazením všech Romů bylo možno rozlišit na Romy kočovné, polokočovné a usazené. Podle geografického původu najdeme v ČR tyto skupiny Romů:

- Slovenští Romové (Servika Roma) – tvoří zřejmě 65-80 % celkové romské populace v ČR; do ČR přišli po druhé světové válce ze Slovenska.
- Maďarští Romové – tvoří zhruba 15-20 % celkové romské populace u nás; přišli po druhé světové válce z jižního Slovenska;
- Olašští Romové (také Vlaši, Vlachinci) – tvoří zhruba 5-15 % celkové romské populace u nás; přišli po druhé světové válce z Rumunska zpočátku žili kočovným způsobem života;
- Sintové – původem z Německa, dnes je jejich počet (v návaznosti na vyhlazování z 2. světové války) mizivý;
- Čeští Romové – původem z Čech; jejich počet nebyl kvůli intenzivnímu pronásledování nikdy vysoký, za druhé světové války byli téměř vyhlazeni; jejich dnešní počet je stejně jako u Sintů nízký;

Jednotlivou komunitu tvoří zejména Romové olašští, kteří mají vyhraněnější identitu než skupiny ostatní. Vyznačuje se např. výraznějším jazykovým patriotismem, ctěním tradičních společenských struktur (role ženy jakožto strážkyně rodinného krbu, moudrost starých lidí, ctění „romského krále“ atp.). Jedná o poměrně uzavřenou skupinu, a to nejen vzhledem k většinové populaci, ale i k ostatnímu romskému obyvatelstvu, na které olašští Romové pohlížejí s despektem. Zatímco příslušníci ostatních romských skupin hodnotí relativně vysoce fyzickou práci, olašští Romové oceňují spíše činnosti, které vyžadují myšlení (podnikání v oblasti služeb jako např. autobazary, hostince, ale i kapsářství). Navzdory tomu není jako vysoká hodnota uznáváno vzdělání.¹⁷ Ostatní skupiny nejsou takto snadno popsatelné, protože se nevyznačují takovou vnitřní sociální a hodnotovou soudržností.

4. Kritika situace Romů v ČR

Situaci v ČR kritizuje např. již výše zmíněná organizace ERRC. Podle ní je „lidskoprávní situace v ČR zdrojem silného znepokojení“. V oblastech jako je vzdělání a práva žen a dětí nebylo dosaženo téměř žádného nebo žádného pokroku. Běžné jsou útoky na Romy a jejich majetek...“ Romská populace je jazykově asimilována (i v domácnosti hovoří Romy méně než polovina Romů), ovšem sociálně zůstává vyloučena, což ročně přináší ČR náklady zhruba ve výši 367 milionů eur.

¹⁷ Struktura romského společenství u nás, [ZDE](#). Informace o dělení romského obyvatelstva přináší také publikace Prokešové (Romové, otázky a hledání odpovědí) nebo